

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Tillgänglighet på allmänna platser för personer med kognitiv funktionsnedsättning

Författare Patricia Kirkhorn

Självständigt arbete • 15 hp
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2020

Tillgänglighet på allmänna platser för personer med kognitiv funktionsnedsättning

Accessibility in public places for people with cognitive impairments.

Författare Patricia Kirkhorn

Handledare: Linnéa Fridell, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Matilda Alfengård, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt Arbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0845

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2020

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Universell utformning, design för alla, kognitiv funktionsnedsättning, tillgänglighet, upplevd tillgänglighet, urban design, plan och bygglagen.

Sammanfattning

Detta arbete behandlar tillgänglighet för personer med kognitiv funktionsnedsättning på allmänna platser utifrån universell utformning och de lagar och rekommendationer kring tillgänglighet som finns, främst Plan- och bygglagen. Utifrån en platsanalys på Bantorget i Lund undersöks och diskuteras tillgänglighet på allmänna platser. Utifrån litteraturanalysen fann jag metoder för att gestalta och tillgängliggöra allmänna platser. Det främsta målet med denna uppsats var att undersöka och diskutera hur allmänna platser fungerar och kan anpassas för god tillgänglighet för personer med olika kognitiva svårigheter. En viktig faktor för tillgänglighet är förmågan att orientera sig genom skyltar, kontrastmarkeringar samt att kunna överblicka platsen. Universell utformning kan på flera sätt bidra till god tillgänglighet men individuella hjälpmedel och anpassningar kan inte tas bort i förmån för universell utformning. De svårigheter som finns med universell utformning är att den riskerar att bli för generell och istället förstärker funktionshinder när specialanpassningar tas bort. Att designa för människor med kognitiva funktionsnedsättningar kräver kunskap om deras behov, förutsättningar och svårigheter. Designerns roll kräver medvetenhet om att design påverkar omgivningen och kan komma att inkludera i eller exkludera människor från den. I arbetet diskuteras det att design inte är en neutral företeelse. Genom att inkludera människor i designprocessen ges de inflytande och förståelse för deras behov vilket kan bidra till ett bättre resultat av inkludering och tillgänglighet.

Abstract

This work addresses accessibility for people with cognitive impairments in public places, based on universal design and the laws and recommendations on accessibility that exist in Sweden, primarily the Planning and Building Act. Based on a site analysis at Bantorget in Lund, accessibility is being investigated and discussed. I found methods for designing and making public places accessible based on the literature analysis. The main aim of this paper is to investigate and discuss how public places work and can be adapted for good accessibility for people with cognitive impairments. An important element for accessibility is the ability to orient yourself through signs and contrast markings and also being able to overview the location. Universal design can in many ways contribute to good accessibility, but individual aids and adaptations cannot be removed in favor of universal design. The difficulty with universal design is that it risks of becoming too general and instead reinforce disability when special adaptations are removed. Designing for people with cognitive disabilities requires knowledge of their needs, requirements and difficulties. The role of the designer requires awareness that design affects its surroundings and may include or exclude people from it. In this work, it is discussed that design is not a neutral phenomenon. By including people in the design process, they are given influence and understanding of their needs, which can contribute to a better result of inclusion and accessibility.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Avgränsningar.....	5
1.3 Begreppsförklaringar.....	5
1.3.1 Kognitiv funktionsnedsättning.....	5
1.3.2 Allmänna platser.....	6
1.3.3 Tillgänglighet.....	6
1.4 Syfte och mål.....	6
1.5 Frågeställning.....	6
1.6 Metod.....	6
1.6.1 Litteraturstudie.....	6
1.6.2 Platsanalys.....	7
2. Litteraturstudie i tillgänglighet.....	7
2.1 Tillgänglighet.....	7
2.1.1 Vad säger lagen?.....	7
2.1.2 Verktyg som används för att tillgängliggöra allmänna platser.....	8
2.1.3 Vad är universell utformning?.....	9
2.1.4 Svårigheter med universell utformning.....	10
2.1.5 Design och utformning, en neutral företeelse?.....	11
3. Platsanalys.....	13
3.1 Bantorget i Lund.....	13
3.2 Platsbesöket på Bantorget i Lund.....	13
4. Avslutning.....	15
4.1 Avslutande diskussion.....	15
4.1.1 Metoddiskussion.....	18
4.2 Avslutande reflektioner.....	18
4.3 Vidare frågeställningar.....	19
4.4 Referenser.....	19

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I Sverige finns det idag krav på tillgänglighet och användbarhet på allmänna platser för personer med funktionsnedsättningar, vilket inkluderar personer med kognitiv funktionsnedsättning. Hinder ska undanröjas för att personer med funktionsnedsättning inte ska diskrimineras eller berövas sina mänskliga rättigheter. I Plan- och bygglagen, PBL, och i Byggförordningen, PBF, finns dessa krav skriftligen som har som syfte att se till att så många som möjligt med lika villkor ska kunna röra sig i samhället. I Boverkets byggregler, BBR, finns allmänna råd och föreskrifter för hur dessa krav ska hanteras och användas i utformningen av allmänna platser idag (Boverket 2019).

Med en bror som har kognitiva funktionsnedsättningar och mitt tidigare arbete som personlig assistent upplever jag att det finns många brister i tillgänglighet för personer med kognitiv funktionsnedsättning. Det finns mycket mer att göra än att enbart förhålla sig till nuvarande lagstiftning gällande tillgänglighet. Svårigheterna är varierande, helt individuella och varierande i upplevda svårigheter. En person med kognitiv nedsättning kan ha svårt att orientera sig, uppfatta hastigheter och rörelser samt vara känslig för ljud. Min uppfattning är att möjligheterna att röra sig fritt och självständigt på allmänna platser begränsas på grund av att omgivningen inte är tillgänglig nog. Att tolka sin omgivning kan vara svårt för en person med kognitiv funktionsnedsättning och omgivningen kan stötta genom god utformning. För många till synes små saker som kullersten, otydliga skyltar eller markeringar eller starka ljud kan göra det mycket svårt för personer med kognitiva funktionsnedsättningar att röra sig genom

allmänna platser. Därför tror jag att genom att undersöka, utveckla kunskap och ta ett bredare grepp kring utformningen av utemiljöer finns det en god möjlighet att öka tillgängligheten för personer som har olika kognitiva funktionsnedsättningar.

Landskapsarkitekter planerar och gestaltar allmänna platser vilket har en stor inverkan på människors liv och förutsättningar för rörelse, tillgänglighet och delaktighet. Genom en förståelse för hur god tillgänglighet skapas och uppnås kan en bidra med att öka möjligheterna för fler att få känna sig och vara delaktiga i samhället. Därför anser jag att arbetet för att främja tillgänglighet och delaktighet är en viktig del för landskapsarkitekter och stadsplanerare.

1.2 Avgränsningar

I denna studie har jag valt att avgränsa mig till tillgänglighet för personer med kognitiv funktionsnedsättning. Dövhet, blindhet och andra fysiska funktionsnedsättningar fokuseras inte på i denna studie. Enligt Svensson (2015) kan fysiska funktionsnedsättningar och kognitiva funktionsnedsättningar mycket väl samexistera. Vidare lyfter Svensson att samexistensen av flera funktionsnedsättningar ofta kan innebära stora svårigheter för individen (ibid).

I litteratur gällande tillgänglighetsperspektivet anger flera källor som enligt Carmona, Heath, Oc och Tiesdell (2010), Gehl (2016), Maisel och Steinfeld (2012) Svensson (2015) och Boverket (2005) att fördelarna av tillgänglighetsanpassning kan gälla både kognitiv funktionsnedsättning liksom andra funktionsnedsättningar. Det kan lika väl gynna allmänheten också men perspektivet kring tillgänglighet avgränsas till kognitiva funktionsnedsättningar i detta arbete.

I studien ingår en platsanalys och studien avgränsas till

allmänna platser. Bantorget i Lund fungerar som exempel på allmän plats i denna studie. Bantorget ligger centralt, nära centralstationen i Lund. Att valet föll på Bantorget som exempel är att det nyligen genomgått en ombyggnation (Lunds kommun, 2017) och därmed bör ha blivit anpassat till senast gällande lagar och rekommendationer gällande tillgänglighet.

Arbetet avgränsas teoretiskt till litteratur inom universell utformning, tillgänglighet, urban design och kognitiv funktionsnedsättning.

1.3 Begreppsförklaringar

I detta avsnitt ges en förklaring för vad begreppet kognitiv funktionsnedsättning innebär samt vad som avser en allmän plats.

1.3.1 Kognitiv funktionsnedsättning

Med kognition menas förmågan att orientera sig, minnas, uppfatta tid, lösa problem och den språkliga förmågan (Svensson, 2015). Infoteket om funktionshinder (2016) menar att kognitiv funktionsnedsättning innebär att en person tillfälligt eller permanent har svårigheter med att fokusera eller följa instruktioner, har minnessvårigheter, har svårt att orientera sig och sortera information eller har svårigheter med problemlösning. Enligt Socialstyrelsens (2007b) definition av funktionsnedsättning innebär det att en funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom eller skada och vara medfödd eller förvärvad samt att den kan vara övergående eller bestående. Socialstyrelsens (2007a) definition av funktionshinder innebär att personen har svårigheter att klara sig själv i det vardagliga livet vilket kan innebära bristande delaktighet i arbetsliv, relationer och fritidsaktiviteter. Svensson (2015) menar att personer med kognitiva funktionsnedsättningar kan ha svårt att hantera oförutsedda förändringar, ha svårt att hitta och överblicka i sin omgivning samt ha

svårt att läsa skriven text. Det är inte heller ovanligt att personen är känslig för ljus- och ljudstörningar i omgivningen på grund av svårigheter att sortera bort stimuli. Socialstyrelsen (2007a) lägger tyngden på att bristen på tillgänglighet i omgivningen för personer med funktionshinder ökar begränsningen i vardagslivet. Vårdhandboken (2019) uppger några exempel på kognitiv funktionsnedsättning kan vara en förvärvad hjärnskada, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning såsom depression, ADHD, ADD, autism, generella inlärningssvårigheter eller intellektuell funktionsnedsättning. Intellektuell funktionsnedsättning beror på en hjärnskada medan kognitiv funktionsnedsättning kan ha flera orsaker och vara övergående över tid. Begreppet intellektuell funktionsnedsättning ingår i denna studie under begreppet kognitiv funktionsnedsättning, vilket är ett mer omfattande begrepp. Antalet personer i Sverige som har någon form av intellektuell funktionsnedsättning är en på hundra (Vårdguiden 2016). Svensson (2015) uppger att ungefär 38.000 personer har en utvecklingsstörning i Sverige. Årligen beräknas 70.000 människor i Sverige få hjärnskador. Till detta tillkommer demenssjukdomar där en uppskattning om att ungefär 148.000 personer som har någon form av demenssjukdom i Sverige (ibid).

1.3.2 Allmänna platser

Enligt Boverket (2014) är en allmän plats en väg, gata, park, torg eller annat område som enligt en detaljplan är avsett för att användas gemensamt och uppfylla ett gemensamt behov. Begreppet är en juridiskt begrepp och används i Plan- och bygglagen (2010:900). Platser som inte är byggnader betecknas som områden (Boverket 2017a). Begreppet allmän plats kan jämföras med begreppet offentlig plats och de används ofta på samma sätt. Enligt ordningslagen (SFS, 1993:1617) avser en offentlig plats bland annat en allmän plats. Platser som i detaljplaner redovisas som kvartersmark eller allmän plats är en offentlig plats enligt ordningslagen (SFS,

1993:1617). I denna uppsats kommer begreppet allmän plats att användas.

1.3.3 Tillgänglighet

Enligt Svensson (2015) innebär tillgänglighet lika villkor och full delaktighet i samhället. Boverket (2019) som främst behandlar byggd miljö och stadsplanering anger att full användbarhet och tillträde till den fysiska miljön krävs för god tillgänglighet. Tillgänglighet avser alla, som personer med nedsatt rörelseförmåga, syn, hörsel eller orienteringsförmåga (Boverket, 2019). Jag vill lägga till att god tillgänglighet också innebär tillgången till information som kan underlätta orientering och bidra till inkludering.

1.4 Syfte och mål

Målet är att genom en litteraturstudie samt platsanalys undersöka och diskutera hur allmänna platser fungerar och kan anpassas för personer med kognitiva funktionsnedsättningar.

Syftet är att fördjupa sig i ämnet tillgänglighet och få ökad förståelse för hur landskapsarkitekter designa allmänna platser för att främja tillgänglighet för personer med kognitiv funktionsnedsättning.

1.5 Frågeställning

Frågeställningarna i arbetet är följande:

På vilka sätt kan allmänna platser tillgängliggöras för personer med kognitiv funktionsnedsättning utifrån användning av universell utformning?

Vilket utrymme finns genom universell utformning att hjälpa personer med kognitiv funktionsnedsättning?

1.6 Metod

Denna uppsats är gjord genom ett kvalitativt inriktat arbete. Patel och Davidson (2019) beskriver kvalitativt arbete som "att upptäcka företeelser, att tolka och förstå innebörden av människans livsvärld, att beskriva uppfattningar eller en kultur." (Patel & Davidson, 2019, s. 133). I kvalitativa studier är fokuset i regel på mjuka värden. Det handlar om att få en förståelse för olika situationer eller sammanhang och analyserna är av tolkande karaktär. Kvalitativa studier ses ofta som motsatsen till kvantitativa studier där syftet mer är att mäta och jämföra sådant som är objektivt (Patel & Davidson, 2019). I kvalitativa studier är forskaren "en del av samma verklighet som den eller de som studeras. Analys, tolkning och resultatet från forskningen kan då i högre grad färgas av forskarens förförståelse och erfarenheter" (Patel & Davidson, 2019, s. 54). Detta kan vara en tillgång anser författarna då det kan leda till olika resultat trots att flera personer studerar samma företeelse, samtidigt som det genererar mer kunskap om ämnet (Patel & Davidson, 2019). Metoden som använts för att svara på frågeställningen är en grundande litteraturstudie samt en platsanalys som utgår från den förvärvade kunskapen från litteraturstudien.

1.6.1 Litteraturstudie

Litteraturen i arbetet har huvudsakligen bestått av handboken Bygg ikapp för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning av Elisabet Svensson, böckerna Universal Design: Creating Inclusive Environments av Jordana L. Maisei och Edward Steinfeld, Public places, urban spaces the dimensions of urban design av Matthew Carmona (red.), Tim Heath, Taner Oc och Steve Tiesdell, och boken Cities for People av Jan Gehl samt artiklar om universell utformning och urban design. Jag har även använt mig av ett flertal dokument från Boverket för att

undersöka de lagar och rekommendationer som finns gällande tillgänglighet. Lagar och rekommendationer styr utformningen och hur tillgänglighet tillämpas på allmänna platser i Sverige i dag. Lagarna och Boverkets rekommendationer anger krav vad som anses vara tillgänglighet och därför är dessa viktiga att ta i beaktning för att förstå platsers utformning och dess tillgänglighet, eller i vissa fall bristande tillgänglighet. För att kunna utföra denna studie har det varit viktigt att förstå vad kognitiv funktionsnedsättning innebär. Därför har fakta om vad kognitiv funktionsnedsättning inhämtats från Vårdguiden, Vårdhandboken, Socialstyrelsen och boken Bygg ikapp för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning. Patel och Davidson anser att "definitionen av vetenskapliga begrepp är central för all forskningsverksamhet" (Patel & Davidson, 2019, s. 22). För att få en ökad förståelse för arbetet i denna uppsats har begrepp preciserats. Detta för att fånga innebörden i vad som undersökts i arbetet samt att få en gemensam bestämmelse kring dessa, vad som utgår från i detta arbete när begreppen används. Litteraturstudien avslutades med två figurer som sammanfattar litteraturstudien, figur 3, Principer för god tillgänglighet och figur 4, Principer för universell utformning.

1.6.2 Platsanalys

En platsanalys gjordes i april 2020 på Bantorget i Lund. Patel och Davidson (2019) skriver att observation är ett vetenskapligt sätt att samla in information och att det komplementerar andra tekniker i ett vetenskapligt arbete. Boverket (2006) skriver att platsanalyser bidrar till en förståelse för platsen då en blir medveten om rumsliga och fysiska förhållanden. Genom platsanalyser går det att se hur platsen brukas samt att se platsens funktionella och estetiska kvalitéer, brister och utvecklingsmöjligheter (ibid). För att öka förståelsen för de svårigheter som finns att vistas på allmänna platser för personer med kognitiva funktionsnedsättningar gjor-

des en platsanalys av Bantorget med litteraturstudien som utgångspunkt. Figur 3, Principer för god tillgänglighet och figur 4, Principer för universell utformning, användes för att analysera platsen ur ett tillgänglighetsperspektiv och universell utformning. Den förvärvade kunskapen om kognitiva funktionsnedsättningar har varit viktig utgångspunkt i platsanalysen. Under platsanalysen observerades och dokumenterades platsen i bild och text. Under platsanalysen gick jag runt på Bantorget och observerade platsen, kände på markmaterial, lyssnade, såg på möbleringen, undersökte överblickbarheten, letade efter hinder som fanns eller som skulle kunna uppkomma utifrån de principerna om tillgänglighet som tagits fram i denna studie, samt slutligen se om det fanns andra hjälpmedel tillgängliga. Viktigt var att försöka tänka mig in i hur platsen skulle upplevas av en person som har en kognitiv funktionsnedsättning och vilka hinder och svårigheter som kan uppkomma på grund av bristande tillgänglighet.

2. Litteraturstudie i tillgänglighet

I detta avsnitt ges en allmän bild av vad tillgänglighet är, om vilka lagar som finns och vad de kräver för att uppnå tillgänglighet. Lagar som berörs är Plan- och bygglagen, plan- och byggförordningen och Boverkets Byggregler. Vidare undersöks vilka rekommendationer kring tillgänglighet som finns. Avslutningsvis undersöks verktyg och metoder för att tillgängliggöra allmänna platser främst med universell utformning som utgångspunkt.

2.1 Tillgänglighet

Målet med funktionshinderspolitiken i Sverige är enligt Svensson (2015) att samhället erbjuder mångfald och gemenskap så att personer med funktionsnedsättningar

blir delaktiga och jämlika i samhället. Utgångspunkten är att det finns en naturlig variation och att människor har olika förutsättningar (ibid). Propositionen Politik för gestaltad livsmiljö (2017/18:110) utkom 2017 med målet att utemiljöer bland annat skall utformas på ett sådant sätt att de blir användbara och tillgängliga för alla människor (af Ekström, 2019)

Vidare skriver Svensson att:

"All planering och utformning av miljöer, byggnader, produkter och tjänster bör därför baseras på att människor är olika. Dessutom behöver befintliga miljöer eller tekniska lösningar kontinuerligt förbättras avseende tillgänglighet och användbarhet. För att uppnå full delaktighet måste hela miljön vara tillgänglig och användbar för alla. Miljön ska också kunna användas på likvärdiga villkor". (Svensson, 2015, s.11)

Vidare uppger Svensson (2015) och Boverket (2019) att hinder som beror på bristande tillgänglighet ska avhjälpas när det är praktiskt och ekonomiskt försvarbart. Det kan vara hinder som med enkelhet kan tas bort för att uppnå större tillgänglighet. Enligt Boverket (2005) är tillgänglighet nödvändigt redan tidigt i processen i stadsplaneringen för att undvika att senare behöva lägga resurser på att tillgängliggöra platser.

2.1.1 Vad säger lagen?

Enligt Boverket (2019) finns i plan- och bygglagen (2010:900), PBL, och i plan- och byggförordningen (2011:338), PBF, ett "Övergripande krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga" (Boverket, 2019, st. 2). Dessa krav förtydligas genom skrifter från bland annat Boverkets byggregler (2011:6), BBR. Boverket (2019) menar att nedsatt orienteringsförmåga innebär nedsatt hörsel, syn eller kognitiv förmåga. Vidare anger Boverket att nedsatt kognitiv förmåga exempelvis kan innebära en utvecklingsstörning eller hjärnskada. Med

nedsatt rörelseförmåga menas nedsatt rörelsefunktion i kroppen så som i händer, armar, bål och ben liksom dålig balans. Syftet med regleringen av byggreglerna, BBR, är enligt Boverket (2019) att så många som möjligt, med lika villkor, ska kunna delta och röra sig i samhället och den byggda miljön. I plan- och bygglagen är även FN konventionen införlivad. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar syftar till att "undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning så att dessa personer inte berövas sina mänskliga rättigheter" (Boverket, 2019, st 6). Boverket har en betydande roll i Sverige när det kommer till samhällsplanering och byggande. Boverket samlar lagförfattningar, inkluderat de som nämnts ovan, och beskriver hur de ska tillämpas och används. De är därför en betydande del i arbetet för att uppnå förståelse för de rekommendationer, lagar och krav som finns för att uppnå tillgänglighet. Det är byggherren som ansvarar för att reglerna i BBR, PBL och PBF uppfylls. De lagar som finns är minimikrav och det är givetvis tillåtet att bygga bättre. Att samhället ingriper sker när minimikraven inte uppfylls (Boverket, 2019). Plan- och bygglagen syftar ofta på byggnader och tomter men de lagar som gäller för tomter och byggnader ska i skäligen utsträckning tillämpas på samma sätt på allmänna platser (Boverket, 2019). Bristande tillgänglighet är diskriminering enligt Diskrimineringslagen (2008:567). Till skillnad från PBL där byggherren är ansvarig för tillgänglighet är enskilda verksamheter ansvariga för att vidta åtgärder för att inte diskriminera (Boverket, 2018). Bristande tillgänglighet är diskriminering när människor med funktionsnedsättningar missgynnas på grund av att åtgärder inte vidtas för att tillgängliggöra. Bristande tillgänglighet ingår sedan 2015 i Diskrimineringslagen (2008:567). Dock så räknas inte tillfälliga funktionsnedsättningar in som funktionsnedsättning enligt Diskrimineringslagen. Målet med diskrimineringslagen är att öka delaktighet och tillgänglighet i samhället samt motverka att människor

med funktionsnedsättningar exkluderas (Boverket, 2018). Hinder som är enkelt avhjälpta ska alltid avhjälpas så länge förutsättningarna finns sett ur ett ekonomiskt och praktiskt perspektiv (Boverket, 2018). Vidare preciseras kraven för tillgänglighet på allmänna platser i Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader, förkortat ALM. ALM föreskrivs med stöd av plan- och byggförordningen (2011:338). Nyanläggning av allmänna platser måste enligt ALM göras användbara och tillgängliga (Boverket, 2019). ALM innehåller föreskrifter och råd för hur en kan tillgängliggöra allmänna platser (Boverket, 2014). Vidare finns även preciseringar i HIN, Boverkets föreskrifter och allmänna råd om avhjälpan av enkelt avhjälpta hinder till och i lokaler till allmänheten har tillträde och på allmänna platser. HIN föreskrivs med stöd av plan- och byggförordningen (2011:338). Dessa regler gäller retroaktivt och rör hinder som enkelt kan åtgärdas (Boverket, 2019).

2.1.2 Verktyg som används för att tillgängliggöra allmänna platser

Enligt Boverket (2014) ska allmänna platser och områden inklusive lekplatser för barn och vuxna utformas på ett sådant sätt att de blir tillgängliga för personer med kognitiv funktionsnedsättning. Att gestalta, utforma, en lättbegriplig och sammanhängande omgivning med tydliga zoner för gång och andra aktiviteter är viktigt för tillgängligheten och förståelsen för den som har kognitiva svårigheter. Miljön i omgivningen får inte utgöra några hinder, utan ska avhjälpas för god tillgänglighet (Boverket 2014).

Kontrast och överblickbarhet

Markeringar i underlag så som kontrastmarkering eller fysisk/taktil kontrastmarkering där underlaget avviker för att vägleda underlättar för personer med

kognitiv funktionsnedsättning. Kanter som skiljer sig mellan olika mötande underlag, kantsten och murar kan användas som naturlig avgränsning och naturliga ledytor. Dessa naturliga ledytor kompletteras med konstgjorda ledytor där det behövs (Svensson, 2015). Konstgjorda ledytor är inte att föredra framför naturliga ledytor och ledstråk, utan används snarare för att knyta ihop naturliga ledstråk (Synskadades riksförbund, 2016) Enligt Boverket (2017b) ska det vara enkelt för en person att upptäcka friytor så som ramper, trappor, gångytor och ledytor. Knutpunkter, speciella föremål exempelvis är lätta att komma ihåg och kan bidra till orienteringsförmågan. Kontrastmarkering i omgivningen, ofta i markmaterialet eller i föremål så som möbleringar, kan skapas genom att material avviker från de omgivande materialet (taktil kontrast) samt att de skiljer sig i ljushet (visuell kontrast), det vill säga ljus-mörkt (Boverket, 2017b). Kulörkontrast kan också användas skriver Albertsson. Med kulörkontrast avses starka färger som tydligt avviker för att vara lättupptäcka (Albertsson, 2018). En ljushetskontrast med minst 0.40 enligt Natural Color System, NCS, är att rekommendera då det avsevärt kan underlätta orienteringen enligt Boverket (2017b). Ljushetskontrasten anges i en intervall mellan 0-1 (Trafikverket, 2010). Natural Colour System är ett färgsystem och är en global färgstandard som baserar sig på hur människor uppfattar färg visuellt (NCS Colour, 2019) och används som exempel på kontrasteringar i ljushet. Se figur 1. Enligt Monika Albertsson, som är certifierad sakkunnig kontrollant i tillgänglighet, är steget 0,40 enheter enligt NCS stort. Hon uppger att det är halva NCS-skalan som krävs för att kontrasten ska vara hög nog och att det är enbart vitt eller svart som kontrasterar högt mot grått (Albertsson, 2018). Både Albertsson och Synskadades riksförbund uppger att det inte finns tillräckliga vägledning och standarder idag för hur kontraster kan användas. Kontraster är svåra att föreställa sig och inte lätta att arbeta fram. Ljushetskon-

trasterna beror inte bara på ett mått utifrån NCS, utan färg och belysning måste samordnas för en god synmiljö där kontrasterna är uppfattningsbara (Synskadades riksförbund, 2016). Att poängtera är att den upplevda visuella kontrasten kan gå förlorad på grund av slitage, regn, sol, belysning och annat över tid. Svensson (2015) rekommenderar en högre kontrast än 0,40 vid nybyggnation då material ändras över tid och kan tappa sin färgstyrka och därmed sin kontrasterande förmåga.

Logiska färgsystem och orientering

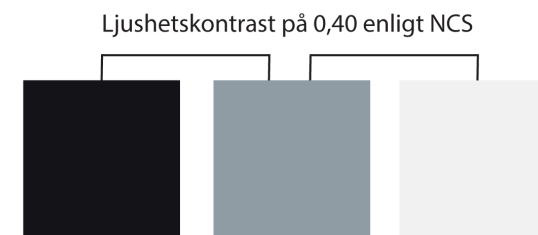
Logiska färgsystem är också användbara då de underlättar orienteringen för personer med kognitiva funktionsnedsättningar då en visuellt tydlig miljö är stötande. Färg och belysning kan med fördel samordnas (Svensson, 2015). Även användning av ledstråk med färg och ljushetskontrast samt taktill kontrast är användbart (Boverket 2017b). Enligt Svensson (2015) kan logiska färgsystem användas som skyltar eller ränder i marken. Att tänka på när man skapar färgsystem är att inte välja färger som har samma färgkombination som varselmarkeringar, som exempelvis rött och gult. Att använda mättade och starka färger är också mer uppmärksamhetskrävande och bör användas med medvetenhet och försiktighet då det snabbare är uttröttande (Svensson, 2015). Ett komplement eller alternativ till logiska färgsystem är pictogrambilder. Det är symbolbilder som på ett enkelt sätt kommunicerar. Bilderna kontrasterar kraftigt mot bakgrunden, är lätta att uppfatta och är mycket användbara för personer med kognitiva svårigheter då de med enkelhet kan läsas (Specialpedagogiska skolmyndigheten, uå, Svensson, 2015). Orienteringsstavla eller en taktill karta är också användbara för personer med kognitiva funktionsnedsättningar då det ökar förståelsen för platsen och förmågan att orientera sig (Svensson, 2015). Entydighet, att intrycken är densamma samt att ljudnivån är bra är viktigt för personer med kognitiv funktionsnedsättning (Svensson, 2015).

Nivåskillnader

Nivåskillnader måste enligt Boverkets allmänna föreskrifter (Boverket 2017b) vara synliga för att personer med kognitiv funktionsnedsättning tillsammans med synnedsatta kan uppfatta nivåskillnaderna. Utjämnings mellan gångytor samt där en gångyta ansluter sig till en plats ska markeras och placeras på ett sådant sätt att det inte utgör ett hinder. Nivåskillnader måste utjämnas så att risken för att snubbla minskar. Vid större nivåskillnad ska ramp finnas så att personer med minskad rörelseförmåga kan ta sig fram. Markering av nivåskillnader samt utjämnings av underlaget underlättar framkomligheten (Boverket 2017b). Att underlaget är jämnt och halkfritt bidrar till dessutom till ökad komfort. Att kunna röra sig utan för många hinder eller störningar är viktigt. Människor tar av sin natur gärna den lättaste vägen och använder därför hellre ramper i stället trappor. Fördelen med att undvika trappor för istället ha ramper är att de dessutom kan användas av fler i större utsträckning (Gehl, 2016). På allmänna ytor råder Boverket (2014) att det är viktigt att fasta och tillfälliga objekt som kan utgöra hinder tydligt markeras. Det kan exempelvis vara bänkar, stolpar, skyltar, cykelställ eller uteserveringar. Stora nivåskillnader som innebär en fallrisk ska markeras tydligt och i vissa fall ha räcke (Boverket 2014).

Skyltning

För att personer med kognitiv funktionsnedsättning lättare ska kunna förstå sin omgivning och den plats de befinner sig på är skyltning ett användbart sätt. Viktigt är att skyltarna är uppfattningsbara för personer med kognitiv funktionsnedsättning. Att tänka på är att de är lättlästa och lättbegripliga, att ljushetskontrasterna är tydliga samt att de kan höras eller uppläsa. En belyst skylt ökar läsbarheten och förståelsen för läsaren. Glas kan vara blänkande och försvåra läsbarheten generellt och bör därför undvikas på skyltar. Ett väl upplyst un-

Figur 1. Den perfekta kontrastmarkeringen mellan vitt och svart. (Gradus, 2020). Illustration av författaren 2020.

derlag samt att målpunkter är väl upplysta och synliga är viktigt för orienterbarheten och bidrar till ökad tillgänglighet (Boverket 2014). Belysningen på allmänna platser bör vara tillräckligt stark och jämnt belyst, fast belysning får inte heller vara bländande (Svensson, 2015).

2.1.3 Vad är universell utformning?

Universell utformning har sitt ursprung ur handikapprörelsen (Erkiliç, 2011) och är en strategi att arbeta med tillgänglighet och användbarhet med målet att det passar alla människor i så stor utsträckning som möjligt utan att särskild anpassning krävs (Lid, 2014). Målet med universell utformning är att ingen lösning exkluderar eller stigmatiserar (af Ekström, 2019). I detta avsnitt undersöker jag universell utformning mer med dess fördelar och nackdelar samt hur det kan användas i utformningen av allmänna platser.

Enligt Lunds universitet är universell utformning en design som är icke krävande, intuitiv, enkel, flexibel, uppfattbar, rymlig nog för att användas, kräver låg fysisk ansträngning och är tolerant för misstag eller oavsiktliga handlingar (Lunds Universitet, 2018, se Sta-

te University, The Center for Universal Design, 1997). Enligt Hanna af Ekström (2019) är universell utformning en metodologi som ofta inkluderar referensgrupper i designprocessen för att inkludera deras upplevelser, kunskap och expertis för att så många aspekter som möjligt ska inkluderas i den slutgiltiga lösningen. Universell utformning kan designas så ett sådant sätt med målet att den kan användas av så många som möjligt, eller med multifunktionella lösningar som gör designen anpassningsbar och flexibel för individuella önskemål och användning. En viktig anledning till varför så många som möjligt ska kunna delta på lika villkor är att alla får ta del av samhällets resurser och med en god universell utformning behöver ingen känna sig utpekad eller stigmatiserad (af Ekström, 2019). Kring begreppet universell utformning diskuteras det ofta att det är omgivningen som är otillgänglig och behöver omformas. Enligt Carmona, Heath, Oc & Tiesdell (2010) finns det två sätt att se på funktionsnedsättningar. Det ena sättet är den medicinska aspekten som definierar individen utifrån hur en diagnos skapar en funktionsnedsättning. Den andra är den sociala aspekten som fokuserar på hur samhället begränsar individer genom olika barriärer och på så sätt inte blir tillgängligt för alla. Ur det sociala perspektivet är fokuset snarare på omgivningens oförmåga att tillgängliggöra sig än att individen har en funktionsnedsättning. Winance (2014) lyfter också den aspekten och menar att upplevelsen av tillgänglighet hänger samman med hur individen uppfattar sin omgivning. Svensson (2015) menar att omgivningen påverkar det upplevda funktionshindret, en god miljö stöttar och ger en känsla av delaktighet medan en omgivning som inte stöttar leder till svårigheter att klara sig själv och leder till bristande deltagande i samhällslivet. Svensson visar sambandet i sin figur, se figur 2. Maisel och Steinfeld (2012) menar att hinder är oundvikliga men att när hindrena blir för stora eller för många skapas frustration, irritation eller till och med ett undvikandebeteende. Lid (2014)

anser att funktionshinder förstärks när omgivningen inte stöttar och därmed hindrar den enskilde till ett fullt deltagande i samhället. Af Ekström (2019) anser att universell utformning kan skapa större frihet och självständighet för personer med funktionsnedsättningar.

2.1.4 Svårigheter med universell utformning
Svårigheterna med tillämpning av universell utformning är flera. En av svårigheterna med utformningen av allmänna platser är det det krävs en noggrann övervägning så att platsen gynnar så många som möjligt. Samtidigt menar Af Ekström att en svårighet är att lösningarna ska passa alla, vara universella. Universalitet i sig är en norm vilket gör avvikelse problematiskt (af Ekström, 2019). Lid (2014) anser att universell utformning inte är en universallösning utan att det kräver en noggrann övervägning så att utformningen gynnar så många som möjligt. Universell utformning kräver också en noggrann utredning och kritik för att utvecklas. Lid (2014) anser att det idag finns inte tillräckligt med kunskap om hur universell utformning anpassas för personer med olika funktionsnedsättningar. Det går helt enkelt inte heller att låta bli att kompromissa under designprocessen vilket gör att behov förbises (Lid, 2014).

Erkiliç (2011) anser också att det finns flera svårigheter med universell utformning. Risken finns att utformningen blir för generaliserad när den ska passa alla. Vidare menar Erkiliç att det finns ett stigma kring specialanpassning vilket gör att det därför avvisas till förmån för en mer generell utformning. Universell utformning avvisar specialiserade, tillgänglighetsanpassade lösningar och utformningar menar Erkiliç. Samtidigt som af Ekström (2019) menar att universell utformning inte nödvändigtvis negligerar specialanpassningar, samtidigt som hon medger att det finns en konfliktyta om principerna för universell utformning

Figur 2. Bygg ikapp, för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning (Svensson, 2015, s.10).

och tillgänglighet blir för snäva. Konsekvensen av det menar Erkiliç kan bli att designen inte svarar på kraven som finns för personen med särskilda behov. En annan kritik gentemot universell utformning är att den istället för att hjälpa tvingar personer att anpassa sig till den universella utformningen. Med ett sådant grepp är det inte längre omgivningen som anpassar sig utan individer med svårigheter som tvingas anpassa sig till omgivningen (Erkiliç, 2011).

Winance (2014) anser att termen universell utformning är inte ideal eftersom en yta inte kan användas av alla på samma sätt, och kan därmed inte heller bli helt universell. Däremot säger Winance (2014) att universell utformning kan bli mer användbar jämfört med en icke universell utformning. En svårighet är att människor fortfarande delas upp mellan de som obehindrat kan röra sig som alla andra och de som kräver en universell utformning eller specialanpassning. Detta kan leda till att en universell utformning bidrar till en större exkludering men däremot av färre människor. Hur varje individ interagerar med sin omgivning varierar och det finns därför inte en universell lösning som svarar på detta. Winance (2014) menar att olikheter och det unika hos varje person designas bort genom universell utformning. Samtidigt lyfter Winance (2014) att angreppssättet med universell utformning har varit betydande och bidragit till förbättringar i utformning för tillgänglighet. Winance (2014) anser ändå att begreppet universell utformning borde överges. I stället för en universell utformning borde det finnas en mångfacetterad miljö som uppmuntrar till en diversitet av människor (ibid). Af Ekström (2019) beskriver universell utformning som en utopi då det är omöjligt att inkludera alla, att någon grupp eller perspektiv alltid blir exkluderat. Af Ekström menar att den kritiken är relevant och hon kritiserar designers, arkitekter och andra att använda sig av för snäva referensgrupper, att de förlitar sig på egna, ofta begränsade, erfarenheter och sunt förnuft. Enligt af Ekström behöver en intersektionell analys göras för att förstå vilka grupper som exkluderas och privilegieras när universell utformning tillämpas. Ett exempel på är de sju principerna om universell utformning, som tidigare redovisats (se figur 4). Af Ekström menar att de inte tar tillräcklig hänsyn till att människor har högst individuella behov (af Ekström, 2019). Universell utformning verkar enligt af Ekström sakna ett maktkritiskt perspektiv som säkerställer att inte nya lösningar exkluderar nya grupper

vid nybyggnation. En annan kritik från af Ekström (2019) är att även om hon betonar möjligheten till ökad självständighet och frihet med universell utformning, så belyser hon problematiken med att självständigheten också kan leda till isolering då universell utformning bygger på, och förstärker betoningen av, oberoende. Sådana värderingar kan utesluta andra värden som gemenskap och samhörighet (af Ekström, 2019).

2.1.5 Design och utformning, en neutral företeelse?

Parker och Schmidt (2017) menar att tillgängliga och multifunktionella platser grundar sig på idén om flera olika användare och att värdet av en plats baseras på vem eller vilka som använder den. För en levande plats krävs möjliggörandet av användning som ger positiva upplevelser för de som använder platsen. Parker och Schmidt (2017) menar att den offentliga sektorn har en betydande roll för utvecklingen av allmänna platser. Med det sagt så behöver aktörer vara medvetna om sin position, möjlighet till inflytande och ta tillvara på den för att inkludera invånarna. Likt af Ekström (2019) menar Parker och Schmidt (2017) att socialt fokuserade designprocesser som tar hänsyn till olika grupper och deras behov är av vikt för att uppnå en inkluderande utformning, vilket alltid bör vara en del av designprocessen. Vidare menar Parker och Schmidt (2017) att det finns mycket att vinna på en inkluderande designprocess mellan berörda aktörer, brukare, och den offentliga sektorn. En socialt orienterad design har styrkan i att den tar hänsyn till olika publika intressen och den offentliga sektorn vilket främjar inkludering.

Svårigheten med allmänna platser är att om vissa grupper eller intressen får styra över användandet av platsen så exkluderas andra människor. Liksom om någon aktör avlastar sig ansvaret för platsen och de grupper som använder den, kan det bidra till en exkludering och att upplevelsen av en plats varierar för besökarna. Parker och Schmidt (2017) menar att det krävs ett teoretiskt

ramverk som stödjer konstruktiva och kritiska sätt att närma sig samarbete mellan olika användare av allmänna platser över tid.

Winner (1980) anser att artefakter har teknologiska och politiska egenskaper och kan förkroppsliga former av kontroll och underordning. Det kan tolkas som att de saker och fysiska ting vi omger oss av, inkluderat allmänna platser, kan användas för att inkludera eller exkludera människor från deltagande och brukande. Detta för att artefakter kan ha egenskaper som gör att de kan exkludera människor från användande av dem. Winner menar att den fysiska miljön som skapas av människor ger sociala konsekvenser, medvetet eller omedvetet, då det kan leda till förmåner för vissa och en direkt exkludering av andra. Enligt Winner finns det platser som bevisligen designats för att utesluta vissa grupper (Winner, 1980). Exempelvis som en del av en tillgänglighetsperspektivet kan trappor utgöra hinder medan en ramp inkluderar fler användare (Boverket, 2017b) och är mer universell i sin utformning (Gehl, 2016). Att placera en trappa där en ramp kan användas får konsekvenser för vissa människor och är ett sätt att exkludera dem. Men användningen av trappor var tidigare enligt Winner inte en medveten strategi för exkluderande. När detta problem uppmärksammades runt 1970 av handikapprollen att det istället bör byggas ramper för att tillgängliga kan det ses som en intention att exkludera om trappor anläggs istället där ramper också är lämpliga att anläggas. Medvetet eller inte så har dessa teknologier och artefakter konsekvenser med påverkan på strukturer som i sin tur påverkar människor under lång tid. Vid införandet av nya teknologier, eller som vid anläggning av en allmän plats, finns det som störst möjlighet att påverka eftersom nya sätt tenderar att blir befästa och påverka under lång tid. Winner vill belysa de sociala och kulturella effekter som införandet av nya teknologier ger och att det behöver finnas en medvetenhet av dess konsekvenser vid införandet av dem (Winner,

1980). Likt Parker och Schmidt (2017) och af Ekströms (2019) ståndpunkter så är enligt Winner design inte en neutral företeelse vilket kräver en medvetenhet under designprocessen och en socialt fokuserad designprocess som tar hänsyn till olika gruppers behov och användning, och att det måste finnas en medvetenhet om vilka konsekvenser designen kan ge upphov till för att inte exkludera människor.

Sammanfattning av litteraturstudien

För att sammanställa litteraturstudien i tillgänglighet sammanfattas den i två figurer. Figur 3 anger principer för god tillgänglighet utifrån avsnitt 2.1.1, Vad säger lagen? och avsnitt 2.1.2 Verktyg som används för att tillgängliggöra allmänna platser. Figur 4 anger principer för universell utformning utifrån avsnitt 2.1.3 Vad är universell utformning? samt utifrån de kriterier som Lunds universitet presenterar kring universell utformning (Lunds Universitet, 2018, se State University, The Center for Universal Design, 1997). Svårigheterna med tillgänglighet och universell utformning är flera och det krävs en medvetenhet om vilka konsekvenser olika utformningar ger. Sociala designprocesser där olika brukare och grupper deltar kan ge ett ökat inflytande och förståelse för deras behov. Att designa för alla är svårt men universell utformning bidrar på flera sätt till en ökad tillgänglighet för fler.

Principer för god tillgänglighet

- Ledstråk
- Lättupptäckta friytor och målpunkter
- Kontrastmarkeringar, som uppfyller de kraven om 0,40 enligt NCS
- Logiska färgsystem
- Synliga nivåskillnader
- Jämnt underlag
- Fasta och tillfälliga hinder markerade
- Lättlästa skyltar
- Jämn belysning
- Uppdelning mellan gångzon och möbleringszon
- Bidra till orienteringsförmågan
- Logiskt och konsekvent utformning

Figur 3. Sätt att tillgängliggöra allmänna platser - sammanställning av principer för god tillgänglighet.

Principer för universell utformning

- Utformningen bör vara:
- Likvärdig
- Användbar
- Flexibel
- Intuitiv och enkel
- Icke krävande
- Tolerant för misstag
- Rymlig nog att kunna användas

Figur 4. Principer för universell utformning (Lunds Universitet, 2018, se State University, The Center for Universal Design, 1997).

3. Platsanalys

I detta avsnitt ges en kort bakgrund samt en genomgång av platsanalysen som gjordes av Bantorget i Lund. Avslutningsvis diskuteras Bantorget utformning utifrån litteraturanalysen samt principerna om god tillgänglighet och universell utformning som jag utgick från i platsanalysen. För principerna, se figur 3 och 4.

Situationskarta - visar centrala Lund. Bantorget är markerat i gult. Underlagskarta: Ortofoto © Lantmäteriet, bearbetad av författaren 2020.

3.1 Bantorget i Lund

Bantorget ligger beläget i centrala Lund nära järnvägsstationen. Bantorget omges av Bangatan, Klostergatan, Trollebergsvägen, Nygatan, Stora Fiskaregatan och Lilla Fiskaregatan och är en viktig entré från stationen till Lunds stadskärna. Bantorget anlades 1850 i samband med att järnvägen kom till Lund (Tekniska förvaltningen, 2016). I november 2017 påbörjades ombyggnationen av Bantorget i Lund. Arbetet pågick under hela 2018 (Lunds Kommun, 2017). Målet med gestaltningen har varit att bevara den gamla strukturen men att satsa mer på materialval och detaljer för att förhöja upplevelsevär-

dena på den mötesplats som Bantorget är. Torget brer ut sig och trafikytorna markeras inte lika tydligt. Kommunen har satsats på att aktivera Bantorget genom sin gestaltning, som främjar de verksamheter som ligger vid Bantorget. Genom att förstärka entréer, skapa en tydligare identitet har målet varit att Bantorget ska bli en plats för alla att vistas på (Tekniska förvaltningen, 2016).

3.2 Platsbesöket på Bantorget i Lund

Jag besökte Bantorget en tidig söndag förmiddag i april 2020. Solen var framme och torget hade flera besökare som satt eller strosade igenom. Under besöket så utgick jag från figur 3 och 4 om vilka principer som anses vara viktiga för en god utformning ur ett tillgänglighetsperspektiv och universell utformning. Gatan är upphöjd till samma nivå som trottoaren där torget möter omgivande vägar. Markmaterialet på torget består av granit, smågatsten och grusytor. Gångytorna består i regel av grus eller smågatsten. Granithällarna används för att avgränsa ytorna. Under besöket var området inte belyst men det fanns gott om lyktstolpar som såg ut att ha en sådan höjd och placering att de inte är bländande. Belysningsstolparna är målade i svart och kontrasterar väl mot omgivningen. Upphöjda gräsytor omges av sittmurar som samtidigt visar riktning på gångbanorna och kan användas som naturliga gångstråk, även dessa i samma granit som i markmaterialet. På Bantorget står två fontäner som omges av sittplatser. Möbleringen står i huvudsak kring dessa två fontäner och är inte i vägen för gående. Utrymmet för gående att passera är bra då gångytorna är breda. Fontänerna på torget utgör knutpunkter på torget och kan bidra till orienteringen, samtidigt som ljudet från dem kan upplevas störande och försvåra orienteringen på samma gång enligt Svensson (2015). På Bantorgetets norra sida är trottoaren något smalare och där står sittmöbler och soptunnor i gatan vilket kan utgöra hinder. Möblerna har svarta detaljer så därför, trots placeringen, kontrasterar de sig väl mot omgivningen. På denna sida finns även flera cykelställ,

Figur 5. Illustrationplan över Bantorget. Tekniska förvaltningen, Lunds kommun (2016, s. 8). Illustrationsplanen visar Bantorget utformning och ger en bra överblick över torgets form, struktur och möblering. Mindre ändringar har gjorts och skiljer sig något från dagens utformning enligt platsanalysen. Till exempel finns inga trappor. På besöket utgjorde en mindre del uteserveringar än enligt illustrationsplanen.

visserligen separerade genom markering i markmaterialet men en cykel hade väl och hängde ut i trottoaren och utgjorde ett hinder.

Ledstråk, färg och kontrast

Naturliga ledstråk i form av skiljande markmaterial finns, på Bantorget smågatsten mot större granithällar. En överbyggd rännal såg ut att vara ett ledstråk, samtidigt anger Boverket (2005) att dessa inte fungerar eller uppfyller kraven för att vara ledstråk. Utan rännalen hade det möjligen ändå kunnat vara svårare att orientera sig för en person med kognitiv funktionsnedsättning. Sittmurarna utgör också naturliga ledstråk då de visar riktning längs med gångstråken. Samtidigt så kan de användas av andra människor att sitta på, hur det då

Bild 1. Entré från Bangatan/Klostergatan. Bantorget är enkelt att överblicka.

Bild 2. 0-nivå mellan gata och trottoar. Pollare kontrasterar och marlerar gränsen mellan torg och gata.

Bild 3. Tillfälliga utsmyckningar och möbleringar i gågatan vara svåra att upptäcka och utgöra hinder.

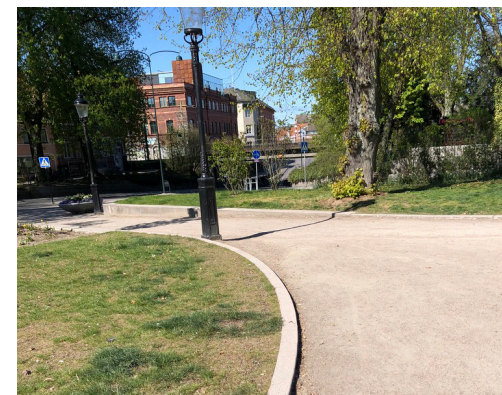

Bild 4. Kantstenen och gräset fungerar som en naturlig ledyta. Belysningsstolpen kontrasterar väl mot omgivningen.

fungerar som ledstråk är svårt bedöma. De ledstråk som finns är inte heller taktila förutom vid korsningar över trafikerad gata. Enligt synskadades riksförbund (2016) är naturliga ledstråk att föredra och används i större utsträckning vid nybyggnation, vilket kan förklara den sparsamma användningen av taktila stråk. Taktila stråk används mestadels för att koppla ihop naturliga ledstråk eller där naturliga ledstråk saknas. Vid korsningar vid vägen markerar underlaget genom taktila varningsytor. Svarta pollare finns i torgets kanter för att markera gränsen mellan torg och trafikerad gata, dessa kontrasterar väl och ramar in torget. Dessa kan också fungera som naturligt ledstråk. Färgerna på materialen och växtligheten kan beskrivas som lugna och därmed inte uttröttande. Att avgöra huruvida ledståken och andra ytor uppfyller kriterierna bortsett från pollare, ljuslyktor och möblemang, med en kontrast på 0.40 enheter enligt NCS är svårt. Enligt Boverket (2005) och Monika Albertsson (Albertsson, 2018) är det i princip bara svart eller vitt som uppfyller en kontrast mot grått som är tillräckligt. Därmed skulle slutsatsen om att markunderlaget på Bantorget inte uppfyller dessa kriterier dras, samtidigt är det många fler faktorer enligt Albertsson som spelar in. Matthet, ljus, färg och annat är också avgörande för upplevd kontrast. Se figur 1 för

exempel på rekommenderad kontrast på 0,40 enheter enligt NCS. På torget finns inga trappsteg utan allt är lätt lutande för god tillgänglighet. Bantorget består inte heller av kraftiga lutningar i sig. Underlaget är överlag jämt, några sättningar har uppkommit. Slitage på sina håll har gjort att gruset är nedtrampat eller bortskavt. Detta gör att höjden i mötet mellan materialen blir olika med risk för att snubbla som följd. Detta är något som kan anses vara enkelt avhjälpta hinder (Svensson, 2015).

Möblering

Under platsbesöket fann jag inga informationsskyltar, symbolskyltar eller någon orienteringskarta vilket är att rekommendera enligt Svensson (2015). De trafikskyltar som fanns var inte placerade i gångzonerna och utgjorde därmed inte några hinder. De fanns dock en del tillfällig utsmyckning som utgjorde hinder då den var placerad i gångzonerna samt att den inte var utmarkerad. Alla utsmyckningarna i form av krukor var inte heller tillräckligt kontrasterande mot omgivningen eller färgade för att vara lätta att uppmärksamma. Bantorget består av många stora träd som bevarades vid renoveringen. Dessa skuggar och skyddar besökarna på torget. En problematik som jag upplevde under besöket var

att skuggorna gör underlaget svårt att tyda, om det var enskugga från ett träd eller en sättning i underlaget gick inte att uppfatta på sina håll. Smågatstenen och granithällarna kontrasterande inte heller särskilt väl. Det blev svårt att uppfatta eventuella höjdskillnader och kanter. De svarta pollarna till däremot då användning då de tydligt avgränsar området.

Utformningen, överblickbarhet och ljud.

Bantorget ligger på en central plats och ljudupplevelsen är stundvis hög. Starka ljud kan upplevas som störande eller obehagliga för en person med kognitiv funktionsnedsättning. Samtidigt är det svårt att motverka ljud på en sådan central och trafikerad plats som har järnvägen nära sig. Under besöket upplevde jag att utformningen av Bantorget var konsekvent och att torget är överblickbart. Utformningen kändes logisk. Genomgående material skapar enhetlighet och förtydligar uppfattningen av torget och hur det kan användas. Under platsbesöket var upplevelsen att det överlag är lätt att röra sig på platsen. Platsen kändes användbar och rymlig. Det är lätt att överblicka Bantorget. Att det finns trafikerad gata och trottoar i jämnhöjd ökar tillgängligheten för många och ger en känsla av människan i centrum, att bilen blir sekundär. En problematik med detta som jag

Bild 5. Fontänen kan bidra till orientering och vara ett vackert inslag i gestaltningen. För andra kan starka ljud vara störande och obehagliga.

Bild 6. Taktilt ledstråk övergår till ett naturligt ledstråk.

Bild 7. Ojämnt underlag på grund av sättningar eller slitage kan utgöra hinder och öka risken att snubbla.

Bild 8. Skugga kan göra det svårt att tolka markunderlaget.

fann under platsbesöket är att underlaget inte kontrasterar särskilt väl vilket kan göra det svårt för en person med kognitiva funktionsnedsättningar att avgöra skillnaden mellan trottoar och gata.

Summering

Utifrån platsanalysen uppfyller Bantorgets gestaltning många kriterier för god tillgänglighet både ur universell utformningsperspektiv och tillgänglighetsperspektivet. Kriterier som att platsen är överblickbar, har ledståk, få nivåskillnader, de nivåskillnader som finns är synliga, uppdelat mellan gångzon och möbleringszon uppfylls. Bantorget är rymligt. I min analys så anser jag att utformningen på sina sätt är icke krävande, flexibel, likvärdig och tolerant för misstag. Samtidigt anser jag att det är svårt att dra en slutsats kring detta utifrån enbart denna analys. Bristande kontrastering är ett problem då det försvårar orienteringen. Mindre hinder på Bantorget som enkelt kan åtgärdas är tillfällig möblering, ojämnt underlag som beror på sättningar och slitage samt att flytta möblering från gångytor. Ett alternativ är att leda om runt möbleringen för att skilja på sittyta och gångyta. För högre tillgänglighet hade starkare kontraster på ledstråk varit att önska. Logiska färgsystem och lättlästa skyltar samt orienteringskarta hade underlättat

orienteringen men saknas idag. Utifrån analysen tar jag med mig kunskapen om att kontraster är viktiga för orienteringen. Att besöka platsen fler gånger för att förstå hur markmaterialet förändrar sig beroende på sol/skugga, regn/torka samt ha en förståelse för hur slitaget påverkar materialens färger hade utökat förståelsen för platsen ytterligare.

4. Avslutning

I detta avsnitt diskuteras frågeställningarna utifrån universell utformning och tillgänglighet för personer med kognitiv funktionsnedsättning. Diskussionen utgår från tidigare litteraturstudie och platsanalys. Avsnittet avslutas med en metoddiskussion där jag kritiskt diskuterar de metoder som jag använd mig av i denna studie.

4.1 Avslutande diskussion

Jag har utifrån litteratur försökt få en uppfattning av vilka svårigheter som finns för personer med kognitiv funktionsnedsättning att röra sig på allmänna platser. Jag har försökt tolka svårigheter, få en förståelse av

situationer och sammanhang som upplevs som svåra och där tillgängligheten brister. Utifrån litteratur och platsanalys har jag försökt undersöka frågeställningarna som är följande.

På vilka sätt kan allmänna platser tillgängliggöras för personer med kognitiv funktionsnedsättning utifrån användning av universell utformning? Vilket utrymme finns genom universell utformning att hjälpa personer med kognitiv funktionsnedsättning?

I HIN, ALM och boken Bygg ikapp av Svensson finns lagar och rekommendationer som följer Plan- och bygglagen. Dessa svarar på hur en kan arbeta med att designa allmänna platser och göra dem tillgängliga. Universell utformning är på flera sätt lika de rekommendationerna men kriterierna för universell utformning är inte lika specifika. Enligt universell utformning ska utformningen vara icke krävande och intuitiv (Lunds Universitet, 2018, se State University, The Center for Universal Design, 1997). Resultatet från platsanalysen av Bantorget visade att förmågan att orientera sig hänger ihop med en god utformning och kontrastmarkeringar som gör utformningen intuitiv och åtminstone mindre krävande att röra sig över.

Bantorget som jag granskat under platsanalysen uppfyller inte alla kriterier som finns för full tillgänglighet för personer med kognitiv funktionsnedsättning som sattes upp, se figur 3. Bantorget är ett aktivt torg, med människor i rörelse, mycket växtlighet, ljud i form av trafik, tåg som passerar nära och människor i rörelse. Personer med kognitiv funktionsnedsättning kan uppleva svårigheter med att vistas på platser med mycket ljud och störningar (Svensson, 2015). Samtidigt är det svårt, om inte omöjligt, att ta bort sådana ljud på en plats som Bantorget. De stora svårigheterna med gestaltningen är bristen på kontrastmarkeringar och stråk som uppfyller 0.40 enheter enligt NCS som är viktiga för orienteringsförmågan. Samtidigt anser jag att utformningen av Bantorget på många sätt stöttar och vägleder för god tillgänglighet, då ytorna är överblickbara och att naturliga ledstråk finns. Upplevelsen är att Bantorget följer de kriterier för universell utformning som finns. Resultatet av platsanalysen är att fördelarna med universell utformning är övervägande. Bantorget är tillgängligt för många och ger möjlighet till delaktighet utan särskild anpassning, vilket är grunden i universell utformning (Lunds Universitet, 2018, se State University, The Center for Universal Design, 1997). Upplevelsen från platsanalysen är att platsen kan användas på ett likvärdigt sätt. Om resultatet blir en ökad känsla av delaktighet har den universella utformningen lyckats.

Krav och rekommendationer gällande tillgänglighet

I Sverige finns det idag lagar som behandlar tillgänglighet. Lagar är av stor vikt för att arbetet med att tillgängliggöra allmänna platser ska fortgå (Carmona et al. 2010, Maisel & Steinfeld, 2012). Samtidigt är upplevelsen utifrån min analys att det finns ett utrymme att variera gestaltningen och anpassa den utifrån rekommendationer kring tillgänglighet, då de är just rekommendationer och inte krav. Detta gör att tolkningen blir friare och rekommendationer kan frångås eller att tillgänglighet bara uppnås på en miniminivå. Hur till-

gänglighet uppnås blir en tolkningsfråga. Risken finns att det sker ett övervägande mellan estetik och funktion där de inte jämföras med varandra. Vidare kan frågas ifall alla kriterierna måste uppfyllas samtidigt eller om det går att göra en avvägning och trots det uppnå god tillgänglighet. Universell utformning har angreppssättet att utformningen ska ha en talande, självinstruerande form vilket inte nödvändigtvis behöver innebära en motsats mellan estetik och funktion. I analysen av Bantorget kom jag fram till att utformningen på många sätt är bra, att de i detta exempel följt rekommendationer från Boverket (2014) och att utformningen på flera sätt är universell, men ändå är tillgängligheten inte tillräcklig för alla. Carmona et al. (2010) anser att brist på kunskap är en källa till att gestaltningen inte uppfyller tillgänglighetskrav och rekommendationer. Samtidigt anser jag att det finns flera aspekter som påverkar gestaltningen och som måste tas i beaktning till i utformningen. Det är inte bara tillgänglighetskrav som måste tas hänsyn till utan många andra olika intressen, krav och lagar som finns, då får resurserna anpassas, överväganden tas och behov och intressen ibland ställas emot varandra. Design får sociala konsekvenser enligt Winner (1980) och därför är det viktigt att det finns en förståelse för de konsekvenser som kan uppkomma av olika överväganden då de påverkar människor under lång tid.

Orientering

En upphöjd väg till trottoarens nivå är ur många aspekter bra då det tar bort hinder som kanter och nivåskillnader. Problematiken med detta på Bantorget är att det är svårt att avgöra vart gränsen mellan väg och trottoar går enligt analysen som gjordes. Enligt (Svensson, 2015) ska misstag som kan uppstå i största mån undvikas och byggas bort. I en universell utformning ska den vara tolerant för misstag (Lunds Universitet, 2018, se State University, The Center for Universal Design, 1997). För en person med kognitiva

svårigheter blir det tyvärr inte enkelt att avgöra skillnad mellan gata och trottoar. En stark kontrast tillsammans med de svarta pollarna hade underlättat orienteringen ytterligare och möjligheten att följa trottoaren utan att riskera gå ut i vägen. Som Maisel och Steinfeld (2012) skriver hänger förmågan att orientera sig ihop med förmågan att tolka omgivningen. Design som därför tydligt stöttar och vägleder är av stor vikt för att förhindra att misstag och feltolkningar sker. Det är särskilt viktigt längs gator anser jag. Lösningen med en starkare kontrast krockar inte heller med målet att tillgängliggöra trottoaren för personer som exempelvis är rullstolsburna. Logiska färgsystem kan vara en del av en universell utformning och hade kunnat vara en trevlig del av gestaltningen av Bantorget och samtidigt underlättat förståelsen av omgivningen för personer med kognitiv funktionsnedsättning. Beroende på hur logiska färgsystem används kan de givetvis inverka på utformningen och påverka känslan av platsen. Pictogrambilder som saknades på Bantorget är lättlästa, universella, förhållandevis små, kontrasterar tydligt och kan bidra till orientering på platsen (Synskadades riksförbund, 2016). Sådana skyltar har ingen större påverkan på platsens helhetsintryck men ger en känsla av inkludering för de som använder pictogram och ökar tillgängligheten.

Kontraster och tillgänglighet

Högre krav på kontraster, att de uppfyller en kontrast om 0.40 enheter enligt NCS är önskvärt ur ett tillgänglighetsperspektiv för personer med kognitiv funktionsnedsättning (Svensson, 2015). Samtidigt är det möjligt att fråga sig hur en sådan gestaltning skulle se ut, skulle det påverka trivseln och upplevelsen av allmänna platser där markunderlaget är starkt kontrasterande överallt. Svensson (2015) tar upp att starka färger dessutom kan vara störande och energikrävande då de tar mycket fokus av uppmärksamheten vilket inte heller är ett bra alternativ. Bristen på vägledning om hur kontrastering bör användas och tolkas (Synska-

dades riksförbund, 2016, Albertsson, 2018) kan också vara en förklaring till att omgivningen inte kontrasterar tillräckligt på Bantorget enligt platsanalysen. Liksom är det viktigt att kontrast, färg och belysning samordnas. Som nämnts ovan, saknas pictogrambilder på Bantorget som är mycket kontrasterande och lättlästa. Pictogrambilder är till synes små och utgör inget störmoment för ickeanvändaren men kan vara mycket viktig för en person med kognitiva svårigheter och bidra till inkludering. Överväganden måste göras mellan de fördelar som finns, när det krävs kontrastering och när det finns tillfällen som skulle kunna vara olämpliga att använda stark kontrast på. Detta är enligt Lid (2014) den stora svårigheten med att uppnå full tillgänglighet då överväganden och tolkningar alltid måste göras, att tillgänglighet för alla är svårt att uppnå. Samtidigt måste de beslut som tas grunda sig på kunskapen om variationer och olikheter hos användarna. Som Maisel och Steinfeld (2012) anser är hinder oundvikliga men när de blir för stora blir effekterna mycket negativa för individen, därför måste hinder som kan uppstå tas i beaktning redan i utformningen och försöka undanröjas, vilket också stöds i Plan- och bygglagen och i HIN (Boverket, 2019).

Generell eller specialanpassad utformning

Erkiliç (2011) skriver om risken med universell utformning, att det riskerar att generalisera utformningen och därmed ta bort de specialanpassningar som hade varit bättre ur ett tillgänglighetsperspektiv. Erkiliç (2011) menar att en generalisering kan förstärka stigma kring olika funktionsnedsättningar. Samtidigt anser Maisel och Steinfeld (2012) att stigma kan minska då universell utformning bygger bort särskilda anpassningar som inte gör en olik andra. Det finns fördelar med universell utformning då människor föredrar ramper framför trappor och att utformningen är enkel och icke krävande, att det gynnar alla enligt Gehl (2016). Gehl skriver om urban design med i detta sammanhang kan det jämföras med universell utformning. Svensson (2015)

menar att delaktigheten kan begränsas av universell utformning, ibland behövs även särskilda och individanpassade serviceinsatser. Det finns många åsikter kring universell utformning. Det går att konstatera att det finns risker och negativa sidor av universell utformning men sett till analysen av Bantorget är dessa inte överhängande, snarare tvärt om. På platsen har behovet av många specialanpassningar byggts bort utan att det på något sätt blir utmärkande eller stigmatiserande. Sättet att röra sig på Bantorget känns naturligt, gestaltningen stöttar på ett bra sätt. Individuella hjälpmedel behövs men det krockar inte med en universell utformning anser jag. Under arbetet i denna uppsats har jag frågat mig allt mer hur utformningen av allmänna platser skulle bli om den blev ännu mer generell och universell än vad Bantorget är som exempel i denna analys. Jag är inte övertygad om att det är den enda lösningen på tillgänglighetsfrågan samtidigt som jag vill förtydliga att universell utformning ger många goda effekter för tillgängligheten då en god universell utformning inkluderar, är likvärdig och kan bidra till ökad delaktighet och tillgänglighet. Winance (2014) har en poäng med att olikheter borde uppmuntras istället för att försöka generaliseras genom universell utformning. Universell utformning kan inte svara på alla behov men göra utformningen bättre anser jag. I detta arbete blir det tydligt att omgivningen måste kommunicera och vägleda personer med kognitiv funktionsnedsättning för att uppnå god tillgänglighet. God universell utformning kan göra just detta, för hittar en sätt att kommunicera universellt så förstår alla. I reflektion till hur en bra universell utformning uppnås blir det uppenbart att det måste finnas en medvetenhet hos aktörerna som skapar allmänna platser. Medvetenhet om vilka konsekvenser utformningen kan ge, vilka som kan komma att exkluderas och hur detta i största mån kan undvikas. Som af Ekström (2019) föreslår bör olika användare tas med under designprocessen för att de ska få möjlighet att ge sin synpunkt och expertis kring frågor som berör dem. Allmänna platser är till för allmänheten och därmed

bör alla gruppers behov tas i beaktning.

Gruppen personer med kognitiva funktionsnedsättningar är inte stort i antalet sett till hela befolkningen, men för individerna kan svårigheterna för många vara stora och bristen på möjligheter till tillgänglighet, deltagande och självständighet riskerar att leda till ökad ensamhet och större exkludering från samhället. Det är därför viktigt att inkludera och tillgängliggöra allmänna ytor även för personer med kognitiva funktionsnedsättningar. Som Winance (2014) och Svensson (2015) lyfter så spelar omgivningens utformning roll för det upplevda funktionshindret och kan bidra till ökad känsla av delaktighet eller svårighet, beroende på dess utformning. Lagar och rekommendationer är av vikt för att säkerställa att tillgänglighetskrav uppfylls samtidigt krävs en vidareutveckling kring tillgänglighetsfrågan för att vidareutveckla och förbättra tillgängligheten för alla. Lagarna är av vikt för att bevaka intresset och rättigheten om tillgänglighet för alla, samtidigt så tror jag att det finns mer att göra. Af Ekström (2019) beskriver att en svårighet för konstruktörer och andra aktörer är att våga testa nytt då det är riskabelt och dyrt om det inte godkänns, därför tas inga större risker i utformningen utan de håller sig till välkända standarder. Genom studien har det tagits fram grunder som visar på att universell utformning på flera sätt kan bidra till ökad tillgänglighet och inkluderande (af Ekström, 2019, Svensson, 2015, Winance, 2014).

Avslutning

Min uppfattning utifrån litteraturstudien och platsanalysen av Bantorget är att de rekommendationer och lagar kring tillgänglighet samt utifrån ett universellt utformningsperspektiv är att på en samhällsnivå finns många fördelar. Att arbeta utifrån de principerna som togs fram i figur 3 och 4 kan övergripande bidra till ökad tillgänglighet och delaktighet. Samtidigt så kan problem med bristande tillgänglighet kvarstå för indi-

viden trots insatser i utformningen av allmänna platser. Egna specialanpassningar eller tekniska verktyg som är individanpassade kan inte frångås helt, men de bör ses som ett viktigt komplement och inte som en ersättning för bristande tillgänglighet. Brist på tillgänglighet, självständighet och deltagande exkluderar människor från allmänna platser och riskerar att leda till ökad ensamhet. Arbetet och utvecklingen av att förbättra tillgängligheten för personer med kognitiva funktionsnedsättningar behöver fortgå.

4.1.1 Metoddiskussion

Platsanalys

För en bredare analys hade fler platsbesök av Bantorget varit nödvändiga. Att jämföra andra allmänna platser hade också fördjupat studien. Att se hur platsen fungerar vid skymning och mörker hade bidragit till en större förståelse för problem som kan uppstå på allmänna platser för personer med kognitiv funktionsnedsättning. Att analysera upplevelsen av platsen i regn, att se om material blänker, ändrar färg och så vidare hade också ökat förståelsen för vilken problematik som kan uppstå för personer med kognitiv funktionsnedsättning att vistas där. Vidare intervjuer från personerna bakom gestaltningen av Bantorget hade varit intressanta för att se hur de arbetat och resonerat kring tillgänglighet samt vilka avväganden som gjorts. Mer kunskap om färgmarkering och symbolskyltar behövs. För en bättre bedömning hade djupintervjuer med, och observationer av personer med kognitiv funktionsnedsättning varit till stor hjälp i undersökningen om att förstå vad som är god tillgänglighet. Vilka behov som finns och när och varför problem med bristande tillgänglighet uppstår som komplettering till den litteratur som finns. En annan svårighet att bedöma hur material kontrasterar med varandra exakt, där hade någon form av mätverktyg kommit till väl användning. De bedömningar jag har gjort är enbart uppskattningar utifrån litteratur och figur 1 som jag tagit del av i denna studie när det gäller kontraster. En reflektion kring platsanalysen är

att jag kan ha gjort något osystematiska noteringar och att mina egna värderingar mycket väl kan ha vävts in under platsbesöket, vilket i sin tur skulle kunna påverka resultatet och ge brister av platsanalysen.

Litteraturstudie

Min upplevelse är att litteraturen varit relevant då den berör tillgänglighet och universell utformning. En del av den är för mig känd sedan tidigare från utbildningen till landskapsarkitekt. Att söka på litteratur gällande universell utformning har varit en utmaning, men att hitta artiklar har varit enklare och blivit en stor del av den litteratur som jag tagit del av i detta arbete. Litteraturstudien och platsanalysen kompletterar varandra och har lett till en ökad förståelse för tillgänglighet, lagar och universell utformning. Jag tror att det lett till en större förståelse för mig än enbart att göra en litteraturstudie, samtidigt är jag medveten om att relevant litteratur kan ha missats samt att egna värderingar kan ha vävts in i skrivandet samt under sökandet av litteratur. Det kan ha påverkat utfallet av denna studie. I detta arbete har jag behövt begränsat mig gällande litteratur och vilka aspekter jag tar hänsyn till gällande tillgänglighet. Fokuset har varit på personer med kognitiva funktionsnedsättningar och vad som är tillgänglighet för dem, vilket är ett snävt perspektiv på tillgänglighet. Samtidigt har ett bredare perspektiv följt med i litteraturen då den litteratur som funnits vanligen inkluderar flera funktionsnedsättningar. Avgränsningen har varit lämplig med tanke på den avsatta tid som funnits för detta arbete anser jag. Då detta varit en mer kvalitativt inriktad studie finns troligen felkällor men som Patel och Davidson (2019) anser kan kvalitativa studier bidra till en större förståelse för situationer och sammanhang vilket kan generera ny kunskap. I litteraturstudien nämns fördelarna med färgmarkering och symbolskyltar då det underlättar orienteringen och leder fram till målpunkter (Svensson, 2015, Boverket, 2017b) men det har varit svårt att finna litteratur som beskriver dessa samt hur de konkret kan tillämpas. En svårighet i detta

arbete har varit att bedöma hur logiska, konsekventa och självinstruerande allmänna platser är utifrån perspektivet som personer med kognitiv funktionsnedsättning har, samtidigt som jag försökt att utgå från mina tidigare kunskaper och erfarenheter från mitt arbete med personer som har kognitiva funktionsnedsättningar.

I denna studie är upplevelsen att jag fått en större förståelse för vad tillgänglighet och bristen på tillgänglighet kan innebära för personer med kognitiv funktionsnedsättning. Svårigheterna med universell utformning och design är många och det kräver noggranna analyser, deltagande av olika grupper och en inkluderande designprocess och medvetenhet kring vilka konsekvenser utformningen kan skapa. Slutligen har även mer kunskaper om vilka principer som stödjer tillgänglighet inhämtats och breddats, vilka inte minst är relevanta för landskapsarkitekter.

4.2 Avslutande reflektioner

Det är av vikt att lyfta tillgänglighetens betydelse för personer med kognitiva funktionsnedsättningar på allmänna platser för god användbarhet av och delaktighet i samhället, och på arkitektens roll och möjlighet att inkludera, eller i värsta fall exkludera människor. Jag hoppas att detta arbete kan bredda perspektivet kring tillgänglighet ur ett perspektiv som rör personer med kognitiv funktionsnedsättning. Jag hoppas att det inspirerar fler, precis som det inspirerat mig, att använda kunskapen i sin framtida yrkesroll.

4.3 Vidare frågeställningar

Förslag på frågeställningar för vidare forskning inom ämnet:

Vad gör en utformning intuitiv och enkel att använda för personer med kognitiva funktionsnedsättningar?

Hur kan logiska färgsystem användas konkret på allmänna platser?

4.4 Referenser

Tryckta referenser

Boverket (2005). *Enklare utan hinder*. Upplaga 1:2 Karlskrona. Tryck: AB Danagårds Grafiska.

Carmona, Matthew. (red.), Heath, Tim. Oc, Taner. Tiesdell, Steve (2010). *Public places, urban spaces* [Elektronisk resurs] the dimensions of urban design. 2nd ed. Oxford, UK: Architectural Press

Erkiliç, Mualla. (2011). *Conceptual challenges between universal design and disability in relation to the body, impairment, and the environment*. METU JFA vol 28 (2): 181-203.

DOI: 10.4305/METU:JFA.2011.2.9

Gehl, Jan (2016). *Cities for people*. Johanneshov: MTM

Lid, Inger Marie. (2014). *Universal Design and disability: an interdisciplinary perspective*. Disability and Rehabilitation: Special Issue on Universal Design, vol. 36 (16): 1344–1349. Taylor & Francis. DOI: <https://doi.org/10.3109/09638288.2014.931472>

Maisel, Jordana L. & Steinfeld, Edward (2012). *Universal Design: Creating Inclusive Environments* [Elektro-

nisk resurs]. Wiley

Parker, Peter & Schmidt, Staffan. (2017) *Enabling urban commons*. CoDesign 13(3), s.202-213.

Patel, Runa & Davidson, Bo (2019). *Forskningsmetodikens grunder att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Johanneshov: MTM

SFS nr: 1993:1617. *Ordningslag*. Stockholm: Justitsdepartementet L4

Svensson, Elisabet (2015). *Bygg ikapp för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. Johanneshov: MTM

Tekniska förvaltningen (2016). *Gestaltningprogram Bantorget* [Broschyr] Lund. Lunds kommun. [2020-05-05]

Winance, Myriam (2014). *Universal design and the challenge of diversity: reflections on the principles of UD, based on empirical research of people's mobility*. Disability and Rehabilitation, vol 36 (16): 1334–1343. DOI: 10.3109/09638288.2014.936564

Winner, Langdon. (1980). *Do Artifacts Have Politics*. Daedalus, 109(1), 121-136.

Otryckta referenser

1177 Vårdguiden (2016). *Intellektuell funktionsnedsättning - utvecklingsstörning*. <https://www.1177.se/Skane/sjukdomar--besvar/hjarna-och-nerver/larande-forstaelse-och-minne/intellektuell-funktionsnedsattning---utvecklingsstoring/> [2020-04-01].

af Ekström, Hanna (2019) *Studie av definition och tillämpning av begreppet tillgänglighetsdesign: En studie som underlag för tillämpning av begreppet tillgänglig* 2020-08-07

Patricia Kirkhorn

hetsdesign. Vinnova rapport VR 2019:02 https://www.vinnova.se/contentassets/589df96f893c-4fc4a74adflaca76d2e7/vinnova_rapport_2019-02.pdf [2020-07-22]

Albertsson, Monika (2018). Färgsättning som tillgängliggör – svårt att lyckas med. <https://www.arkitekt.se/fargsattning-som-tillgangliggor/> [2020-07-27]

Boverket (2017a). *Användning av allmän plats*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/detaljplan/planbestammelser/anvandning-av-allman-plats/> [2020-04-21]

Boverket (2014). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd (2011:5) om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader* [Broschyr] <https://www.boverket.se/sv/lag--ratt/forfattningssamling/gallande/alm---bfs-20115/> [2020-03-31]

Boverket (2018). *Diskrimineringslagen*. <https://www.boverket.se/sv/byggande/tillganglighet--bostadsutformning/tillganglighet/diskrimineringslagen/> [2020-05-13].

Boverket (2006). *Lär känna din ort!* [Broschyr] https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2006/lar_kanna_din_ort.pdf [2020-05-19]

Boverket (2017b). *Kontrastmarkering*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/regler-om-byggande/boverkets-byggregler/tillganglighet/kontrastmarkering/> [2020-03-31]

Boverket (2019). *Tillgänglighet*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/regler-om-byggande/boverkets-byggregler/tillganglighet/> [2020-03-31]

Funktionshinder (2007a). Socialstyrelsen termbank.
<https://termbank.socialstyrelsen.se/?TermId=818&SrcLang=sv>
[2020-04-01]

Funktionsnedsättning (2007b). Socialstyrelsen termbank.
<https://termbank.socialstyrelsen.se/?TermId=812&SrcLang=sv> [2020-04-01]

Infoteket om funktionshinder (2016). Vad är funktionshinder och vad kan underlätta?
<http://www.lul.se/sv/Kampanjwebbar/Infoteket/Funktionsnedsattningar/Kognition/Vad-ar-kognitiva-svarigheter-och-vad-kan-underlatta/> [2020-04-01]

Lunds Kommun (2017) *Ombyggnationen av Bantorget i Lund startar*. <http://www.mynewsdesk.com/se/lund/pressreleases/ombyggnationen-av-bantorget-i-lund-startar-2280522> [2020-04-26]

Lunds Universitet (2018). Universell utformning.
<http://www.certec.lth.se/ud/> [2020-04-07]

NCS Colour (2019). NCS - Natural Colour System
<https://ncscolour.com/sv/ncs/> [2020-04-23]

Speicalpedagogiska myndigheten (uå) Pictogram. <https://www.pictogram.se> [2020-05-09]

Synskadades riksförbund (2016) *Plattform för tillgänglig och användbar fysisk miljö*. [Broschyr]. Enskede: Synskadades riksförbund.
https://www.srf.nu/globalassets/intressepolitiska-dokument/plattform-for-fysisk-miljo_tillganglig.pdf
[2020-07-27]

Trafikverket (2010) *Ljushetskontraster*.
Tillgänglig: <https://trafikverket.ineko.se/Files/sv->

SE/11146/RelatedFiles/2010_118_ljushetskontraster_2.pdf [2020-08-06]

Vårdhandboken (2019). *Omgivningens bemötande*.
Tillgänglig: <https://www.varldhandboken.se/arbets-satt-och-ansvar/bemotande-i-varld-och-omsorg/bemotande-av-personer-med-funktionsnedsattning/omgivningens-bemotande/> [2020-04-01]

Bildreferenser

Om inget annat anges är bilderna tagna av författaren.

Gradus (2020). *Den perfekta kontrastmarkeringen mellan vitt och svart* [Figur].
<https://www.graduseurope.se/sv/inlagget-stel-den-perfekta-kontrastmarkeringen-mellan-vitt-och-svart> [2020-04-23]

Lantmäteriet (2018). Ortofoto skala 1:3 742 0,5 [Kartografiskt material] Gävle: Lantmäteriet.
Tillgänglig: https://kso.etjanster.lantmateriet.se/?e=386236&n=6174617&z=13&profile=default_orto_noauth [2020-05-07]

Svensson, Elisabet (2015). *Bygg ikapp för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. [Figur]. Johanneshov: MTM
Återgiven med tillåtelse.

Tekniska förvaltningen (2016). *Gestaltningssprogram Bantorget* [Figur] Lund. Lunds kommun. [2020-05-05]
Återgiven med tillåtelse.